

Ничко О. Я.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Тернопільського національного економічного університету

КРИТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ДЖОНА СТЕЙНБЕКА (АМЕРИКАНСЬКА, ІТАЛІЙСЬКА, ФРАНЦУЗЬКА ЛІТЕРАТУРНА КРИТИКА І ПРЕСА)

Анотація. У статті здійснено огляд континентальних і європейських розвідок і есе літературно- і історико-критичного спрямування про творчість Джона Стейнбека, проаналізовано та розтлумачено літературний стиль, винятковий творчий потенціал письменника.

Ключові слова: літературна критика, соціоісторичне есе, критичний резонанс, літературна рецензія, літературна монографія.

Постановка проблеми. Свого часу популярність Нобелівського лауреата Дж. Стейнбека була такою великою, що спричинила на Заході появу сотень книг біографічного та історико-критичного спрямування, багатьох дисертаційних досліджень, монографій, статей про творчість письменника. Це, зокрема, праці Пітера Ліска (Peter Liska "The Art Of John Steinbeck: An Analysis and Interpretation of Its Development", University of Wisconsin, 1955), Чарльза Даніеля Джонсона (Charles Daniel Johnson "A Pedagogical Study in Contrastive Cultural Analysis Illustrated by Steinbeck's Travels with Charley in search of America", University of Michigan, 1966), Хораса Плата Тейлора (Horace Platt Taylor "The Biological Naturalism of John Steinbeck", Louisiana State University, 1961), Андерсона Хітона (Anderson Hilton), Ковічі Паскаля (Covici Pascal), Арнольда Голдсмита (Arnold Goldsmith), Слайда Леонарда (Slade Leonard) і багатьох інших. У Росії дисертаційні дослідження спрямовані на проблеми семантики художнього простору (Н. Леонова) та функціонування біблійного міфу у творах письменника (А. Кремєва). Це переважно статті біографічного плану й із елементами змістово-тематичного аналізу романів Дж. Стейнбека таких авторів: В. Костяков [1, с. 153–161], Н. Кубарева [2, с. 109–116], Є. Ніколаєва [3, с. 40–50], Н. Анастасьєв (1979), О. Зверев (1979), А. Мулярчик (1977), І. Развинова (1982), С. Батурич (1984) та ін. В Україні, на жаль, ще не вивчалася творчість Дж. Стейнбека. Відомі лише статті – роздуми про зустріч із американським нобелістом, про його творчість і його неодноразовий приїзд в Україну, рецензії з перекладів його творів. Серед них публікації О. Полторацького (1962, 1963, 1964, 1965), Ю. Лідського (1968), В. Козаченка (1985), О. Глотова (2006). На особливу увагу заслуговують спогади про зустріч зі Дж. Стейнбеком тодішнього голови Спілки письменників України О. Гончара.

Мета дослідження – здійснити розширений аналіз праць біографічного й історико-критичного спрямування, зокрема есе відомих зарубіжних літературознавців про творчість Нобелівського лауреата. Завдання дослідження – ідучи за роздумами критиків реінтерпретувати і простежити досі незрозумілі й невідомі мистецькі переконання цієї знаної літературної постаті, сховані за мурами ідеологічних переконань та ідей, які надовго залишалися поза увагою вітчизняних дослідників.

Виклад основного матеріалу дослідження. До постаті Нобелівського лауреата Джона Стейнбека літературна критика звернулася в період Великої депресії Америки тридцятих років минулого століття. У видатному соціоісторичному есе «Джон Стейнбек: Земля і Зірки» Вудберна Россса (Woodburn Ross "John Steinbeck: Earth and Stars") письменник бачився критиком як «людина двох світів» – «світу науки і світу любові й інтуїції». Контрастно підходить критик до творчості американського письменника: «... водночас брутальний і ніжний, раціональний та ірраціональний, конкретний і абстрактний...» [4, с. 151]. Досить жорстко судили письменника американські літературознавці-критики Норман Казінз, Дональд Уїкс і Бен Редман [4, с. 155]. Публікуються їхні провокаційні розвідки «Реалізм на грані банкрутства», «Справа Джона Стейнбека», «Стейнбек проти Стейнбека» ("Bankrupt Realism", "The Case of John Steinbeck", "Steinbeck Against Steinbeck"). Поряд знаходимо і схвальні відгуки американської літературної критики про творчі звершення письменника. Люїс Ганет у своєму некритичному есе «Джон Стейнбек: Романіст у роботі» ("John Steinbeck: Novelist at work") окреслює «аполітичні, гуманістичні й естетичні мотиви» творчих ідей Дж. Стейнбека. Зокрема, Лестер Джей Маркс підкреслював традиційне бачення Стейнбеківського персонажа як «релігійну істоту, яка не усвідомлює причин свого існування, населяє біологічний світ і тяжіє до нього» [4, с. 160].

Дух зростаючої популярності Нобелівського лауреата в Європі дедалі більше поширюється в сонячній Італії. Під час перебування в Римі, Генуї, Мілані, Вероні, Флоренції, Венеції письменника постійно оточувало вдячне коло читачів [5, с. 93–94]. З одного боку, Дж. Стейнбеку імпонувало те, що в Італії його вшановували, захоплювалися ним. З другого боку, він іронізує над реалізаторами його популярності, італійськими газетярами. Письменник зазначав, що репортерам відомо геть усе про нього: що він уже зробив і що збирається робити; він навіть жартома засумнівався, чи його книга «На Схід від Едему» (яка тоді ще була тільки задумана) після виходу у світ чимось здивує італійських читачів [6, с. 724].

Популяризації творчості Дж. Стейнбека в Італії сприяла італійська літературна критика, особливо критика лівих переконань. Стефано Соледжемелло окреслює винятковий творчий потенціал Дж. Стейнбека, письменника – співця трудової Америки: «Джон Стейнбек, більше ніж будь-хто, оспівував іншу Америку, Америку – робітників і селян, що попали в пастку макроекономічних обставин і стали жертвами економічної кризи, Америку – еміграції й експлуатації, сліз, рідної землі... Він любив свій край, свободу й свій народ. Він був великим письменником» [7]. Найбільшої популярності серед італійської читачкої публіки досягли "Of Mice and Men" (італійською пе-

рекладено як “Uomini e Tori”), “The Grapes of Wrath” (італ. “Furore”), “Tortilla Flat” (італ. “Pian della Tortilla”) тощо.

Твір “Uomini e Tori” («Про мишей і людей») отримав загальном позитивну оцінку, інколи дещо сумбурну через незбіг думок критиків і пересічних читачів. Прикладом може послугувати цитований нами нижче фрагмент однієї з рецензій: «... це є найбільш стражденний гімн дружбі й людській гідності, написаний американським пером... ніхто не здатен так оспівати чистоту справжньої чоловічої дружби, як це вміє Стейнбек... кисло-солодкий дух релігійної притчі, приправлений філософською підливою» [7].

Дослідниця Лорелла Спінелло торкнулася самого сюжету; виділивши головну ідею твору “Uomini e Tori”, роздумуючи над долею наймитів ранчо, вона все ближче підходить до суджень самого письменника: «У творі «Про мишей і людей» Джон Стейнбек змальовує кілька персонажів без роду і племені. Це такі самі люди, як ми, вони працюють на ранчо, але найбільш загублені у світі, бо в них немає ні сім'ї, ні батьківщини. Вони прибувають на ранчо, важко гарують, отримують платню, згодом їдуть у місто й протринькують її, а вже наступного дня вони знову в пошуках роботи на іншому ранчо» [7]. Згадуваний нами літературний дослідник Стефано Соледжемелло дає найбільш повну й системну критичну оцінку цього твору Дж. Стейнбека, а саме: роздумує над темою твору, про наміри письменника, торкається сюжету й змістового навантаження. Стефано Соледжемелло теж, як і багато інших критиків, уважав цей роман «великим» (*un grande romanzo*): «Твір «Про мишей і людей» має структуру розповіді й трагічний кінець. У ньому йде мова про важку працю переселенців до Америки під час Великої депресії, а насправді, як завжди, показані наміри Стейнбека дослідити людську природу. Головна дійова особа роману – наївний чоловік із загальмованим психічним розвитком, який мандрує з попутником у пошуках роботи й надії; цей велетень, не свідомий своєї власної сили, поводить з іншими надто незграбно...» [7]. Кілька італійських дослідників узагальнено охоплюють проблематику твору “Pian della Tortilla” «контурями безперервного потоку релігійного духу», глобального й релігійного характеру в розчарованого покоління 50–60 років минулого століття, іменованого критиками «табуном овечок Христових, котрі віддаються гріховному кохання або ж безтурботній пиятиці, не мають і ламаного гроша в кишені», відкидають соціальні цінності життя, прагнуть знайти інший, безперечно, кращий спосіб існування. На думку критиків, Дж. Стейнбек – оспівувач пригноблених, удається до творення «нехитрої розповіді про гірку долю жменьки вигнанців, які опинилися в Каліфорнії в перші роки минулого століття і, зв'язані зобов'язанням, вимушені змиритися з бідністю й непевним майбутнім. Але все ж цей твір знайшов свого читача серед італійців, у своїх відгуках читачі відзначають у персонажах, незважаючи на їхнє «розбещене», дещо вульгарне поводження, гуманні риси: «Чудовий твір... Персонажі, притаманні книгам Стейнбека, – люди з нестійкою, але доброю душею. Вони готові неймовірно наївно виправдовувати свої промахи, але разом із тим досить вразливі й готові допомогти друзям. Книга – сумна й весела водночас, саме в цьому її цінність... Я запитую себе, чи в нашому західному світі вміють так любити, так порятунувати чи захистити друга, чи будуть боротися за нього. Я думаю, що відповідь буде дуже гірка: рідше НІ!... У ній мовиться про людей, які мають трішки дивне поняття дружби, але вони наділені чистим серцем... Пречудова книга, що дихає оптимізмом й любов'ю до ближнього» [7].

Безсумнівно, найбільшої уваги, критичної оцінки, відгуків, суджень дістав провідний твір Стейнбека “The Grapes of Wrath” – своєрідний символ Великої депресії Америки тридцятих років, знаний в Італії під назвою “Furore”. Літературний критик Стефано Соледжемелло зазначив: «Це є по-Стейнбеківськи – змалювати в похмурих тонах засобом чудової метафори людське становище. Життя людини – це довга подорож по нескінченній і несходимій дорозі» [7]. Хоча твір був схвально сприйнятий критиками (адже Дж. Стейнбек отримав Пуліцерівську премію), він усе ж викликав масу протестів. Уважали, що роман написав божевільний. Під час однієї з подорожей до Італії, у Римі, Дж. Стейнбеку вручили примірник найбільш «червоної» революційної римської газети під назвою “l'Unità”. У ній його звинувачували в марксистській і у тім, що внаслідок розбещення грошима й славою він став фашистом [6, с. 718–719]. Італійська критика, визначаючи роман “Furore” «пролетарським», водночас зауважує в ній наявність великої Американської Мрії (*Un grande Sogno Americano* – як називає цей феномен італійська критика), що й продовжує американські традиції Емерсона та Уїтмена. Літературні дослідники стараються адекватно зрозуміти намір роману, правильно розтлумачити «метафори», за допомогою яких Дж. Стейнбек «приховує» те, що хоче донести читачу: «У романі чергуються ліричні відступи й фрагменти нарації. В одному з ліричних відступів, де йдеться про події загального значення, Стейнбек скрупульозно описує черепаху, що пересікає вулицю: ця черепаха символізує міграцію наймитів на захід. Стейнбек вважає, що існує єдина заповідь для живих істот – вижити. Виживання залежить від складної інтерференції живих організмів, усе, що живе, утягнене в кільце життя й смерті, отже, чиясь смерть може означати життя для інших» [7].

Із притаманною їм оптимістичністю італійські дослідники разом із Дж. Стейнбеком підводять нас до коронної фрази роману, яка стверджує невмирущість життя, його нескінченність: «І, отже, існує життя, поки мати, яка не має дитини, готова віддати своє молоко старому, що помирає від нестачі рідини, старому, який повертається до життя завдяки молоку, що було призначене дитині» [7]. Звісно, із життям з'являється надія, адже «безпритульний, без мети народ несамовито хапається за нитку надії, за марево чи мрію» [7].

Французька літературна критика позиціонує Стейнбека серед провідних американських письменників того часу поряд із Хемінгвєм, Фолкнером, Досом Пасосом, окреслюючи виняткову гуманістичність створених ним персонажів (*M.me Vaucher-Zanani* “Voix d’Amerique: Étude sur la littérature américaine d’aujourd’hui” [4, с. 153]. Контрастно, тоді як американська літературна критика в основному зосереджується на Стейнбеківському сентименталізмі та анімалізмі, французька ж – намагається розкрити сутність і стиль його авторського мистецтва. Так, Моріс Квандро у своїй розвідці «Американський кордебалет. Новітні праці» визначає творчий песимістичний потенціал американського письменника: «Поет-романтик, якому притаманна глибоко чуїна проникливість та ідеалістичність... Ця чутливість виражається в бажанні його героїв під різним виглядом утекти ... його герої метушаться... мріють... але їх чекає лише розчарування...». Жан Бланза у своєму літературному дослідженні «Романіст-фаталіст» (*Jean Blanzat “Romancier de la fatalité”*) вважає, що літературне мистецтво Дж. Стейнбека пронизане «духом грецької трагедії Софокла» [4, с. 153]. Клод Едмонд Мані у своїй праці «Епоха американського роману» (*Claude Edmonde*

Magny "L'Age du roman américain") визначає «безсторонність» його персонажів: «Стейнбек безжалісний без страху... він пише про побутові проблеми без пропаганди... він змальовує почуття без сентиментальності... він реалістичний без вульгарності...» [4, с. 154]. Бельгійський критик Альбер Жерар у своїй літературній монографії «Ідучи на зустріч Джону Стейнбеку» (Albert Gérard "À la rencontre de John Steinbeck") визначає тематику його творів, що неначе «миті, які зближують живу істоту з кульмінацією твору й героя водночас ...» [4, с. 155].

Висновки. Отже, розглянуті літературні розвідки наближують не лише американського читача до творчості Дж. Стейнбека, а й розкривають літературну постать американця-романіста і європейському літературному дослідникові. Саме відсутність будь-якої етнічної упередженості, навіть мінімальних виявів націоналізму, а також зміщення акцентів на соціальному забезпечують логічне, аргументоване досвідом, об'єктивно-справедливе творення Дж. Стейнбеком його персонажів. Доброзичливий і люб'язний, італійський і французький читач ним цікавився, стежив за появою нових романів, схвально й критично відгукуючись про його творчість.

Література:

1. Костяков В. Джон Стейнбек и «американская мечта»: («О мышах и людях») / В. Костяков // Национальная специфика произведений зарубежной литературы XIX–XX веков. – Иваново, 1982. – С. 153–161.
2. Кубарева Н. Национальные (фольклорно-притчевые) мотивы в повестях Д. Стейнбека «Жемчужина» и «Луна взошла» / Н. Кубарева // Национальная специфика произведений зарубежной литературы XIX–XX веков. – Иваново, 1985. – С. 109–116.
3. Николаева Е. «Американская мечта» и действительность в раннем творчестве Джона Стейнбека / Е. Николаева // Национальная специфика произведений зарубежной литературы XIX–XX веков. – Иваново, 1984. – С. 40–50.
4. Steinbeck's Literary Dimension: A Guide to Comparative Studies / [ed. by Tetsumaro Hayashi Ball State University]. – Metuchen, N.J. : Scarecrow, 1973. – 182 p.
5. Steinbeck J. America and Americans and Selected Nonfiction / [ed. Susan Shillinglaw, Jackson. J. Benson]. – New York : Viking, 1986. – 430 p.
6. Benson J.J. The True Adventures of John Steinbeck, Writer / J.J. Benson. – New York : The Viking Press, 1984. – 1038 p.
7. John Steinbeck – "Furore". Introduzione di Stefano Sologemello / La pagina di Stefano Sologemello [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://spazioinwind.libero.it/solegemello/furore.html>, вільний.

Ничко О. Я. Критическая интерпретация творческого наследия Джона Стейнбека (американская, итальянская, французская литературная критика и пресса)

Аннотация. В статье сделан обзор континентальных и европейских исследований и эссе литературно– и историко-критического направления о творчестве Джона Стейнбека, проанализированы и разъяснены литературный стиль, исключительный творческий потенциал писателя.

Ключевые слова: литературная критика, социоисторическое эссе, критический резонанс, литературная рецензия, литературная монография.

Nychko O. Critical interpretation of the creative legacy of John Steinbeck (American, Italian, French literary criticism and the press)

Summary. The article provides an overview of the continental and European studies and essays of literary, historical and critical tendencies of John Steinbeck's literary art, literary style and exceptional creativity of the writer are analyzed and interpreted.

Key words: literary criticism, socio-historical essays, critical response, literary reviews, literature monograph.